

Jan Hálek, Rakouská zahraniční politika Felixe knížete Schwarzenberga – idea Mitteleuropy. Reakce rakouské diplomacie na vývoj ve střední Evropě (1848-1852). The Austrian Foreign Policy of Felix Prince of Schwarzenberg – the Idea of Mitteleuropa. Reactions of the Austrian Diplomats to the Development in the Central Europe (1848-1852). Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav světových dějin. Praha 2010, 426 s.

Jan Hálek si pro disertační práci zvolil téma analýza zahraniční politiky Felixe knížete Schwarzenberga, osobnosti, která v letech 1848-1852 zastávala post rakouského ministerského předsedy. Vybral si sice časově krátké, událostmi však vysloveně nabitě období. Ačkoli ústředním tématem práce je jen jeden problém, Schwarzenbergova idea sjednocení německých států se všemi zeměmi habsburské monarchie do útvaru označovaného jako říše 70 milionů, tedy tzv. Mitteleuropy, výklad zahrnuje řadu mnoha, s ústředním problémem více či méně významně souvisejících událostí. Díky tomu je sice publikace velmi rozsáhlá, několikrát přesahující obvyklé rozsahy disertační práce, ale přesně vystihující to, co je její podstatou - aktivitu Felixe knížete Schwarzenberga v oblasti rakouské zahraniční politiky.

Vzhledem k rozsahu práce k ní čtenář přistoupí apriori s jistým despektem, předsudkem upovídanosti a popisu i nerelevantních okolností. V dnešní uspěchané době je zvykem psát stručně a na výrazně menším prostoru. Kdo se však do Hálkovy publikace začte, rozhodně nelituje. Po několika desítkách stran s údivem zjišťuje, jak mnoho událostí, osobností, vnějších či vnitřních okolností, jevů a vzájemně prolnutých souvislostí se Schwarzenbergovou vizí říše 70 milionů, tedy tzv. Mitteleuropy souviselo. A to již ani není třeba připomínat, že bez Hálkova uvedení do problematiky popisem širších politických souvislostí by práce ztrácela na významu a byla vytržením z toho nejdůležitějšího, z kontextu předchozího i následného historického vývoje.

Ačkoli autor přistupuje k popisu důsledně chronologicky, jeho rozbor problému je od samotného počátku konzistentně problémový a soustředěný na ústřední téma. Osoba Schwarzenberga je sice čas od času zastíněna jinými činiteli či rozbohem událostí vztahujících se k jiným osobnostem, ve svém závěru však Hálek vždy prokazuje, že to, co popisuje, s ústředním tématem přímo či alespoň zprostředkovaně souvisí.

Hálkova práce má jasnou a zřetelnou konstrukci, vnitřní i vnější stavba je logická a promyšlená, metodologie analýzy i syntézy náležitě využita. Rozbor pramenů a literatury nenechává na pochybách o autorových schopnostech pracovat jak s velkým množstvím

pramenů, tak se sekundární literaturou, provést náležitou vnitřní i vnější textovou kritiku. Stavění problémů je jasné a zřetelné, i když v záplavě někdy až minuciózních údajů místy hůře identifikovatelné.

Hálek rozdělil práci do pěti hlavních částí. V první shrnul události, k nimž došlo ve vývoji tzv. německé otázky v letech 1815-1848. Druhý oddíl věnoval nástupu knížete Schwarzenberga do úřadu ministerského předsedy, situaci v německé oblasti v první polovině roku 1849 a jednáním o možných způsobech vytvoření jednotného německého státu. Shrnul v něm zejména faktory, z nichž musel kníže vycházet při realizaci své zahraniční politiky. Ve třetí části pojednal o Schwarzenbergově mimoněmecké politice. Soustředil se zejména na boj proti uherským povstalcům, na jednání o ruské intervenci a na události odehrávající se na Apeninském poloostrově. Ve čtvrté části se zaměřil na problematiku Erfurtské unie a tzv. spolku čtyř králů, tedy na německou otázku ve druhé polovině roku 1849 a na Schwarzenbergovu německou politiku do obnovní Spolkového sněmu. Poslední část pak byla věnována olomouckým jednáním a okolnostem, které vedly ke ztroskotání idey Mitteleuropy.

Hálek při koncipování práce vyšel z teze, že revoluční rok 1848 znamenal pro habsburskou monarchii ohrožení jak v oblasti vnitřní tak i zahraniční politiky a že tato skutečnost determinovala působení Felixe knížete Schwarzenberga na místě ministerského předsedy. Oprávněně z této teze po náležitém popisu a prokázání oprávněnosti řady dalších tezí dospěl k závěru, že Schwarzenbergovo působení v čele vídeňské vlády lze charakterizovat jako snahu o zajištění jednoty a velmocenského postavení Rakouska. Návrh Mitteleuropy podle Hála plně reflektoval dobové rakouské zájmy. Autor dospěl k poznatku, že s ohledem na snahy Berlína o posilování svého postavení v německé oblasti se však tento projekt ukázal jako nerealizovatelný. Proto se, a to je další oprávněný Hálkův závěr, ministerský předseda přiklonil ke spolupráci se státy tzv. třetího Německa a plán se pokusil uskutečnit na principu trialistického uspořádání. Za hlavní cíl Schwarzenbergovy zahraniční politiky přitom Hálek prokázal snahu o uchování jednoty habsburské monarchie včetně upevnění jejího velmocenského postavení v Evropě i v rámci Německa.

Hálek ve své práci využil relevantní podklady. Opíral se především o pramenný materiál uložený v Haus-, Hof- und Staatsarchiv ve Vídni. Výsledky bádání ve vídeňském archivu porovnal s poznatky získanými studiem v berlínském Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz a ve šlechtických archivech uložených na území České republiky. Vedle archivů hojně využil pramenů tištěných a pramenných edic, včetně pamětí a osobní korespondence významných osobností. To vše konfrontoval s bohatou i širších souvislostí se dotýkající literaturou, jejíž kritické zhodnocení nastínil v úvodní kapitole.

Velkou předností Hálkovy práce je skutečnost, že je napsaná kultivovanou češtinou, drobné překlepy nikterak nesnižují její kvalitu. Snad by si práce jen zasloužila více zobecnění završujících konkrétní rozbor. Pro její případné publikování by bylo nutné nejen zkrácení celé práce, ale i toto výše naznačené zobecnění.

Hálkova práce splňuje všechny požadavky kladené na disertační práci.

Plně ji proto doporučuji k obhajobě v rámci řízení k získání vědecké hodnosti PhD.

Doc. PhDr. Radomír Vlček, CSc.

12. 5. 2010